

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Edukacja regionalna w społecznościach wielokulturowych

Author: Aleksandra Gancarz

Citation style: Gancarz Aleksandra. (2017). Edukacja regionalna w społecznościach wielokulturowych. W: Z. Jasiński, J. Szymeczek (red.), "Miejsce regionalizmu w zachowaniu dziedzictwa kulturowego" (S. 45-58). Cieszyn : Kongres Polaków w Republice Czeskiej

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

EDUKACJA REGIONALNA W SPOŁECZNOŚCIACH WIELOKULTUROWYCH

REGIONAL EDUCATION IN CULTURALLY DIVERSE COMMUNITIES

ABSTRACT: The article refers to dilemmas connected with international education in multicultural communities. Shaping the sense of esprit de corps, autonomy and rooting in the culture is a difficult task in the times of great migration, when for many people a permanent place of living becomes less and less permanent. The author states that: 1) a person providing regional education does not have to come from a given region, 2) participants of a regional education course may be related to a given region temporarily; 3) the method of providing regional education should be based on intercultural education foundations in order not to shape nationalist and chauvinist attitudes. The author justifies their standpoint referring to the holistic concept of intercultural education by Jerzy Nikitorowicz and their own research, development and autobiographic experience.

KEYWORD: regional education, intercultural education, multicultural communities

REGIONÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V KULTURNĚ ROZMANITÝCH KOMUNITÁCH

SOUHRN: Tento článek se věnuje problematice mezinárodního vzdělávání v multikulturních komunitách. V současné době, kdy je migrace obyvatelstva vysoká a tendence usadit se na jednom trvalém místě stále nižší, stává se rozvíjení esprit de corps, čili pospolitosti a soudržnosti, jakož i formování autonomie a kulturního zakořenění jevem stále obtížnějším. Dle autora: 1) osoba, která poskytuje regionální vzdělávání, nemusí pocházet

z daného regionu, 2) účastníci regionálního vzdělávacího kurzu mohou být s danou oblastí propojeni pouze dočasně, 3) způsob poskytování regionálního vzdělávání by měl být založen na základech interkulturní výchovy či vzdělávání, aby se předešlo formování nacionalistických a šovinistických postojů. Autor odůvodňuje svůj postoj odkazem na holistický koncept mezikulturní výchovy dle Jerzyho Nikitorowicze a dále také na vlastní výzkum, vývoj a autobiografické zkušenosti.

KLÍČOVÁ SLOVA: regionální vzdělávání, kulturní dědictví, interkulturní výchova

*Wolno swój naród więcej kochać,
nie wolno nikogo nienawidzić (...).*

AUGUST HLOND¹

WSTĘP

Zadaniem edukacji regionalnej jest kształtowanie poczucia przynależności, tożsamości, zakorzenienia w kulturze małej ojczyzny. W czasach różnorodnych migracji i coraz większego zróżnicowania kulturowego społeczności lokalnych, prowadzenie edukacji regionalnej wymaga szczególnej wrażliwości, empatii i świadomości potencjalnych konsekwencji podejmowanych działań. Edukacja regionalna w społecznościach wielokulturowych powinna przygotowywać do przekraczania granic własnej kultury, poznawania Innego i nawiązywania z nim relacji.

Celem tego artykułu jest zwrócenie uwagi na kwestie, które można sprowadzić do pytania: kto, dla kogo i jak powinien prowadzić edukację regionalną w społecznościach wielokulturowych? Wywód opiera się na trzech тезach. Po pierwsze, osoba prowadząca edukację regionalną nie musi pochodzić z danego regionu. Po drugie,

¹ J. Kracik, *Święty Kościół grzesznych ludzi*, Znak, Kraków 1998, s. 105.

uczestniczenie w różnych formach edukacji regionalnej nie zaburza tożsamości osób zamieszkujących dany region tymczasowo lub związanych z nim częściowo. Po trzecie, sposób prowadzenia edukacji regionalnej powinien opierać się na założeniach edukacji międzykulturowej, aby nie sprzyjać negatywnym tendencjom społecznym, jak nacjonalizm, szowinizm.

Podstawą dla sformułowania powyższych tez stały się doświadczenia naukowo-badawcze oraz autobiograficzne autorki. Podjęte rozważania dotyczą edukacji regionalnej w wymiarze szkolnym i pozaszkolnym.

USTALENIA TERMINOLOGICZNE

Większość pojęć stosowanych w humanistyce i naukach społecznych jest niejednoznaczna lub nieostra, dlatego istotne jest dookreślenie terminów podstawowych dla podjętego tematu: region, regionalizm, edukacja regionalna, społeczność wielokulturowa.

Region najczęściej jest rozumiany jako część większego terytorium². W ujęciu przedmiotowym jego granice wyznacza podział administracyjny kraju lub podział polityczny struktury nadrzędnej wobec regionu (np. region Morza Bałtyckiego, regionu Maghrebu). W ujęciu podmiotowym jego granice wyznaczają elementy kulturowe ludności zamieszkującej dany obszar, a także „region wirtualny, wyodrębniony w następstwie działań różnych podmiotów świadomie dążących do jego rozwoju”³. W tekście tym przyjęto definicję Jerzego Nikitorowicza: „Region w najszerszym znaczeniu to świat ogólnoludzki będący częścią narodu i państwa, stanowiący odniesienie nie tylko w znaczeniu terytorialnym, ale także w zakresie więzi i wzorów interakcji w różnych sferach rzeczywistości”⁴. Definicja regionu wykraczająca poza ramy terytorialne wydaje się bardziej adekwatna do współczesnego świata – świata, w którym

2 *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] http://wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=8482&id_znaczenia=0 (13.05.2016)

3 *Ibidem*, s. 217.

4 J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. WAIp, Warszawa 2009, s. 216.

przemieszczanie się i komunikowanie na duże odległości jest łatwiejsze i bardziej powszechne niż kiedykolwiek wcześniej.

Regionalizm to „ruch społeczny dążący do utrzymania, odrodzenia odrębności kulturowej określonego regionu, opanowania wiedzy o nim, propagowania jej, utrzymania i kultywowania typowych właściwości regionu”⁵. Ruch ten powstał pod koniec XIX wieku we Francji, gdzie mianem regionalizmu określano „aktywność społeczno-kulturalną mieszkańców prowincji, opartą na dążeniu do częściowej separacji, uniezależnienia od wpływów politycznych, gospodarczych i administracyjnych rządu”⁶. Charakter ruchu zmieniał się na przestrzeni lat i obecnie w Europie jego cele są wspierane politycznie, gospodarczo i administracyjnie przez rządy państw członkowskich UE oraz politykę Wspólnoty. Znajduje to wyraz w wielu aktach prawnych, działaniach kulturalno-oświatowych czy programach grantowych.

Edukacja regionalna (lokalna) to „edukacja środowiskowa, wszelkie działania przekazujące wiedzę o »ojczyźnie prywatnej« i kształtujące więzi z nią, ze światem pierwotnego zakorzenienia”⁷. Szczególne znaczenie ma we wczesnych etapach kształcenia ze względu na większe znaczenie oddziaływań socjalizacyjno-wychowawczych dla kształtu osobowości dorosłego człowieka. Ponadto, jak piszą Zenon Jasiński i Marcin Bryzek, „Wywodzi się ona z podstawowej zasady dydaktycznej głoszącej, że proces poznania powinien przebiegać od tego, co bliższe, do tego, co dalsze; od tego, co proste, do tego, co bardziej złożone; od tego, co konkretne, do tego, co abstrakcyjne”⁸. Poznawanie rzeczy dalszych za pośrednictwem bliższych postulowane było już od XVIII wieku, a propagatorami tej idei byli m.in.: Jan Amos Komeński, Jean-Jacques Rousseau, Johann Heinrich

5 *Ibidem*, s. 218.

6 P. P. Grzybowski, *Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy*, Impuls, Kraków 2008, s. 77.

7 J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, op. cit., s. 502.

8 Z. Jasiński, M. Bryzek, *Rola edukacji regionalnej w podtrzymaniu tożsamości narodowej*. [w:] *Miejsce kultur etnicznych i regionalnych w jednoczącej się Europie*, red.: Z. Jasiński, T. Lewowicki, Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, Opole 2007, s. 60.

Pestalozzi, a z polskich pedagogów: Grzegorz Piramowicz, Ewaryst Estkowski, Zygmunt Mysłakowski, Henryk Rowid⁹. Wprowadzanie do nauczania treści regionalnych nie ma jednak na celu wyłącznie sprawniejszego przyswajania wiedzy. Według Piotra Petrykowskiego głównym celem edukacji regionalnej jest kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska oraz autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury¹⁰. Przyjmując, że jednym z zadań edukacji regionalnej jest kształtowanie afirmatywnej postawy wobec regionu, można wymienić jej trzy wymiary:

- poznawczy – przekazywanie wiedzy o regionie, jego historii, tradycjach, kulturze, języku;
- emocjonalny – kształtowanie szacunku dla elementów kultury regionalnej, wzbudzanie zainteresowania środowiskiem lokalnym oraz zamiłowania do dziedzictwa kulturowego przodków;
- działaniowy – zachęcanie do działań na rzecz najbliższego środowiska, do aktywności na rzecz regionu.

Społeczność wielokulturowa to rodzaj społeczności lokalnej o cechach szeroko rozumianej wielokulturowości. Tę z kolei można określić jako współwystępowanie co najmniej dwóch kultur na jednym terytorium lub w jednej przestrzeni wirtualnej. Społeczność lokalna to ludzie zamieszkujący ograniczone i względnie izolowane terytorium oraz ich wspólna kultura, stosunki społeczne i otoczenie przyrodniczo-materialne¹¹. Kultury poszczególnych społeczności, jakkolwiek odrębne, na ogół kształtują się pod wpływem innych kultur. Wielokulturowość może być także immanentną cechą społeczności lokalnej, z czym spotykamy się na przykład na Podlasiu.

9 H. Kwiatkowski, *Dzieje lokalne i regionalne w szkolnej edukacji historycznej*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe – edukacja regionalna (1). Materiały pomocnicze dla nauczycieli*, red.: G. Odoj, A. Peć, Wyd. Alex, Dzierżonów 2000, s. 23.

10 P. Petrykowski, *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, UMK, Toruń 2003, s. 52.

11 T. Pilch, *Środowisko lokalne – struktura, funkcje, przemiany*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, red.: T. Pilch, I. Lepalczyk, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 157.

SPOSÓB PROWADZENIA EDUKACJI REGIONALNEJ W SPOŁECZNOŚCIACH WIELOKULTUROWYCH

W literaturze pedagogicznej często podkreśla się, że edukacja regionalna jest pierwszym etapem edukacji międzykulturowej, a w społecznościach zróżnicowanych kulturowo, jak piszą Zenon Jasiński i Marcin Bryzek: „Należy się odwoływać do kultury wszystkich grup etnicznych w regionie”¹². Efektem oddziaływań edukacyjnych powinno być „powstawanie właściwych postaw jednostek i grup wobec odmienności kulturowej oraz świadome, refleksyjne zakorzenienie we własnym dziedzictwie kulturowym”¹³.

W praktyce przybliżanie własnego dziedzictwa kulturowego wszystkim grupom w danej społeczności jest trudne, zwłaszcza w edukacji szkolnej, która w określonych ramach czasowych musi pomieścić bardzo wiele różnych treści. Poza tym skali klasy szkolnej wykluczeniem byłoby odwoływanie się do kultury grup, a pomijanie kultury jednostki.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty: „W pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej”¹⁴. Według podstawy programowej dziecko kończące przedszkole „przejawia (...) zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu” oraz „wie, do jakiej wspólnoty narodowej, etnicznej lub językowej należy”¹⁵. Uczeń szkoły podstawowej „zna najbliższą okolicę (...); wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność”, a w klasach IV-VI na lekcjach plastyki „określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami

12 Z. Jasiński, M. Bryzek, *op. cit.*, s. 61.

13 M. Sobecki, *Kultura symboliczna a tożsamość. Studium tożsamości kulturowej Polaków na Grodzieńszczyźnie z perspektywy edukacji międzykulturowej*, Trans Humana, Białystok 2007, s. 27.

14 Art. 13., pkt 4. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425).

15 Pkt 9., ust. 2., pkt 17., ust. 5. Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego. Załącznik 1. do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. (poz. 803).

i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, a także uczestniczy w życiu kulturalnym tego środowiska (zna placówki kultury działające na jego rzecz)”¹⁶. Czy wobec tego *swój* region poznaje tylko uczeń mieszkający we *własnym* środowisku lokalnym i regionalnym? Prawo oświatowe i materiały pomocnicze dla nauczycieli wskazują na taką właśnie tendencję. Czy w takim razie każdy uczeń może i chce nazywać swoje miejsce zamieszkania *własnym regionem*? I czy każda społeczność lokalna pozwala nazywać migrantom ich wspólne środowisko życia *własnym*? Wydaje się, że takie kwestie w dokumentach ministerialnych nie są uwzględniane, a odpowiedzi na te pytania każdy nauczyciel udziela sobie sam.

Uczestnictwo w pozaszkolnych formach edukacji jest dobrowolne, a więc można nie korzystać z dostępnej w regionie oferty, jeśli wiadomo, że w określonych kręgach dyskryminuje się ludność nie-autochtoniczną. Może to dotyczyć członkostwa w stowarzyszeniu, zespole artystycznym, kole gospodyń wiejskich czy grupie parafialnej. Inaczej jest w przypadku edukacji szkolnej.

Skupianie się na regionie, w którym znajduje się szkoła nie musi mieć negatywnych skutków, o ile nauczyciele nie dyskryminują i nie wykluczają uczniów spoza tego regionu i dbają o wzajemny szacunek między różnymi grupami kulturowymi. Jest to szczególnie trudne w środowisku, gdzie grupy te są do siebie nastawione antagonistycznie.

Nauczyciele nie zawsze postrzegają zróżnicowanie kulturowe jako szansę na rozwój, a na grunt zawodowy potrafią przenosić pogardę wobec Obcych i wyniesione z domu lub ukształtowane pod wpływem doświadczeń życiowych lęki. Są to rzadkie przypadki, jednak ich występowanie potwierdziły badania z 2015 roku, które dotyczyły funkcjonowania językowego osób z różnych części Śląska w wieku szkolnym¹⁷. Jedna z badanych wspominała, że jej wychowaw-

16 Pkt 1., ust. 1., pkt 5., ust. 7. Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Załącznik 2. do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. (poz. 803).

17 A. Gancarz, *Zadania szkoły i nauczycieli na terenach występowania dialektu – przykład Górnego Śląska*, „Edukacja Międzykulturowa”, nr 4/2015, s. 229-243.

czyni w liceum pytała klasę: „Kto tu jest *gorolem*¹⁸? No kto? Przyznać się!”. Większość badanych przypominała sobie, że nauczyciele w ich szkołach pozostawali bierni wobec konfliktów rówieśniczych wynikających z nieznanomości gwary.

Bardziej budujące postawy nauczycieli wobec Innych autorka spotkała podczas badań terenowych w szkołach województwa dolnośląskiego, opolskiego i śląskiego¹⁹. Dzieci z Kazachstanu, Włoch, Wielkiej Brytanii zachęcano do dzielenia się kulturą kraju pochodzenia. Dziecko z Kazachstanu czytające w klasie „Czerwonego Kapurka” po rosyjsku czuło się dowartościowane, a dla koleżanek i kolegów stawało się kimś interesującym.

W podobny sposób można by postąpić w przypadku zróżnicowania gwarowego, występującego w klasie na skutek migracji wewnętrznych i zawierania małżeństw mieszanych, jednak z taką praktyką autorka nie spotkała się. Można odnieść wrażenie, że zagranica wydaje się bardziej atrakcyjna i odpowiednia do wykorzystania w sytuacjach edukacyjnych niż inny region Polski. Być może dzieje się tak, ponieważ zagraniczna inność jest w jakimś sensie egzotyczna i budzi zainteresowanie, natomiast inność sąsiedniego regionu jest raczej znana, nie tak bardzo odmienna, a przez to lekceważona lub nawet pogardzana.

Utrzymanie odrębności kulturowej regionu zakłada pewną zamkniętość i niedopuszczanie do wspólnoty przypadkowych osób. Czasem jednak dopuszczenie Obcego do grona Swoich może okazać się korzystne dla kultury regionalnej i autochtonicznej społeczności lokalnej.

18 *Gorol* to określenie nie-Ślązaka w gwarze śląskiej nacechowane pejoratywnie. Nazwa pochodzi od słowa *góral*, ponieważ pierwszymi Obcymi na Śląsku byli górale z bliskich Beskidów. Później zaczęto nazywać tak ludność napływową również z innych regionów, a także ich dzieci urodzone na Śląsku.

19 Badania prowadzone były w latach 2014-2016 pod kierunkiem dr hab. Aliny Szczurek-Boruty. Dotyczyły adaptacji szkolnej dzieci współczesnych polskich repatriantów, jednak podczas wywiadów nauczyciele poruszali kwestie dotyczące dzieci cudzoziemców.

OBCY ANIMATOREM KULTURY REGIONALNEJ

Podział na Swoich i Obcych daje się zauważyć w niemal wszystkich społecznościach lokalnych i bywa wyznaczany według różnych kryteriów. W Polsce prawnie (w stosunku do obywatelstwa polskiego) i zwyczajowo (w stosunku do wspólnot regionalnych) *ius sanguinis* ma większe znaczenie niż *ius soli*. Przynależność do wspólnoty jest zdeterminowana urodzeniem²⁰, czyli w zasadzie niezależna od nas.

Można to zaobserwować na Śląsku. Niektórzy Ślązacy za Swojego uważają tylko kogoś, kto od trzech pokoleń mieszka w regionie. Popularny na tych terenach jest podział ludzi na *ptoki*, *krzoki* i *pnioki*. *Ptoki* to migranci ekonomiczni: „przylecom na Śląsk za robotom, ale ich nosi i gibko lecom kajś indziej”²¹. *Krzoki* to ludzie, którzy urodzili się na Śląsku w rodzinach nieautochtonicznych lub osiedlili się na stałe i bardzo często zasymilowali. *Pnioki* to autochtoni od wielu pokoleń mieszkający na Śląsku i zakorzenieni w jego kulturze. Podział ten czasami przekłada się na stosunek ludności autochtonicznej do napływowej i odwrotnie, jednak większość Ślązaków deklaruje otwartość wobec osób odmiennych kulturowo i szacunek do człowieka bez względu na jego pochodzenie. Wzajemność tej postawy potwierdzają przykłady udanej adaptacji społecznej na Śląsku wielu osób przyjezdnych.

W społecznościach śląskich nie-Ślązak prowadzący edukację regionalną prawdopodobnie byłby odebrany z dystansem i przynajmniej początkowo nieufnie. Edukowanie to przecież nie tylko przekazywanie wiedzy, ale też obyczajów i wartości, przez które członkowie danej wspólnoty patrzą na świat jak przez swoisty filtr kulturowy. Obcy widzi jednak to, czego Swój nigdy sam sobie nie uświadomi.

20 T. Pilch, *Środowisko lokalne – struktura, funkcje, przemiany*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w...*, op. cit., s. 156., por. Z. Jasiński, M. Bryzek, op. cit. s. 61.

21 B. Grządziel, *Pnioki, krzoki, ptoki*, [online:] <http://gryfnie.com/kultura/pnioki-krzoki-ptoki/> (18.10.2016).

Węgierska wioska Sic²² na północy Rumunii znalazła animatora kultury regionalnej w Holendrze, który ożenił się z mieszkanką tejże wsi. Miejscowość znajduje się zaledwie 40 km od Kluż-Napoki, jednak dość rzadko bywa odwiedzana przez turystów²³. Jest węgierską enklawą na terenie Siedmiogrodu (Transylwanii). Z wyjątkiem Holendra jest jednorodna narodowościowo. Mieszkańcy mówią po węgiersku, bardzo często nie znając nawet rumuńskiego. W sklepie, restauracji, na poczcie i u lokalnych rzemieślników płaci się forintami. Ludność zajmuje się rolnictwem, drobnym handlem i rzemiosłem. Na co dzień nosi tradycyjne stroje. Obce twarze na ulicy budzą zainteresowanie typowe dla małych miejscowości.

Holender osiedlił się w Sic w latach 70. Miejscowi nazywają go „Holland”, a znajomość imienia i nazwiska mężczyzny nie jest potrzebna. Od kilkudziesięciu lat w Sic spada liczba ludności, ponieważ młodzi wyjeżdżają do miasta i tam zostają na stałe. Holender stara się przeciwdziałać temu procesowi poprzez odradzanie i utrzymywanie lokalnej kultury. Dzięki jego staraniom odbudowano kryty strzechą budynek, gdzie organizowane są potańcówki. Młodzi uczą się grać na tradycyjnych instrumentach i tańczyć tak, jak tańczyli ich dziadkowie. Jeśli turyście uda się zastać Holendra w domu, ma szansę poznać niezwykłą kulturę tego miejsca.

Wiedza o regionie, zamiłowanie do jego kultury i działalność na rzecz jego rozwoju nie muszą wynikać z zakorzenienia. Podczas gdy autochtoniczni mieszkańcy Sic opuszczają swoją wieś, Holender stara się kształtować silną identyfikację młodych z „małą ojczyzną”.

EDUKACJA REGIONALNA A DYLEMATY TOŻSAMOŚCIOWE

Społeczności uczniowskie szkół publicznych odzwierciedlają zróżnicowanie kulturowe danego terenu. Jak pisze Przemysław P. Grzybowski: „Klasa szkolna wraz z jej środowiskiem jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych w krajach o rozwiniętym systemie

22 Znana też pod nazwą Szek [online:] <http://www.szek-sic.ro/en/> (18.10.2016).

23 Zamieszczony tu opis opiera się na wiadomościach zgromadzonych przez autorkę podczas wizyty w Sic w lipcu 2013 roku.

oświaty typów kulturowego pogranicza. (...) Naturalne jest więc stykanie się w klasie, a niekiedy także starcie wzorów kulturowych wyniesionych z domu przez uczniów i/lub obecnych w kulturze masowej. Wiąże się to z konfliktami w społeczności szkolnej, przybierającymi rozmaite formy i wymagającymi od wychowawców przedsięwzięcia środków zaradczych”²⁴. Bierność wychowawcy wobec konfliktów również kształtuje wychowanków, a więc nie jest ona ucieczką od odpowiedzialności.

Źle rozumiane zakorzenienie we własnej kulturze może oznaczać lęk przed wpływami innych kultur. Przejawem tego mogą być różne zachowania, np. odmawianie spożywania potraw, które pochodzą z innego regionu (wypowiedź typu: „Nie jem pierogów, bo to nie jest śląska potrawa”), używania języka bądź dialektu innej grupy niż własna, uczestniczenia w niektórych wydarzeniach kulturalnych. Zachowania takie wśród uczniów wynikają najczęściej z oddziaływań rodzinnych i dotyczą zarówno rodzin autochtonicznych, jak i napływowych. W takich sytuacjach niezwykle istotna jest rola nauczyciela, jego kontakt zarówno z uczniem, jak i rodzicami, a przede wszystkim jego postawa.

Skutkiem działań edukacyjnych skupionych na jednym regionie może być świadome i refleksyjne zakorzenienie we *własnym* dziedzictwie kulturowym osób mieszkających we *własnym* środowisku lokalnym, ale także ich poczucie wyższości wobec Innych, mniej zakorzenionych. Dla uczniów z innych grup kulturowych – w zależności od sposobu prowadzenia edukacji regionalnej – działania tego typu mogą oznaczać:

- kształtowanie postawy afirmatywnej wobec zamieszkiwanego w wyniku migracji regionu (wiedza o nim, zamiłowania do jego kultury i działalność na rzecz jego rozwoju), kreowanie dwukulturowości i tożsamości wielowymiarowej;
- konwersję etniczną wynikającą z potrzeby przynależności, odrzucenia własnego dziedzictwa kulturowego, zaprzeczenia własnemu pochodzeniu;

²⁴ P. P. Grzybowski, *Mistrz, błazen i ich międzykulturowa wspólnota. Śmiech na kulturowym pograniczu klasy szkolnej*, „Multicultural Studies” nr 1/2016, s. 132.

- poczucie wykluczenia i alienacji w *nieswoim* środowisku lokalnym, kreowanie własnej tożsamości w opozycji do tożsamości regionalnej.

Edukacja regionalna powinna uświadamiać, że „im szerzej odpowiemy sobie na pytanie »skąd pochodzimy«, tym łatwiej i pełniej zilustrujemy to »kim jesteśmy«, a to pozwoli precyzyjniej przewidzieć i zdefiniować »dokąd zmierzamy«²⁵. Człowiek świadomy swojej tożsamości i refleksyjnie zakorzeniony we własnym dziedzictwie kulturowym jest gotowy do funkcjonowania w wielokulturowym świecie i ustawicznego kreowania swej wielowymiarowej tożsamości.

PODSUMOWANIE

Edukacja regionalna, zwłaszcza realizowana w szkole, powinna uwzględniać zróżnicowanie kulturowe środowiska, aby nie podsycać tendencji nacjonalistycznych, separatystycznych i różnych ideologii o podłożu ksenofobicznym. Nauczyciel powinien mieć świadomość własnych stereotypów i nie przekładać ich na pracę zawodową. Edukacja regionalna oprócz sprzyjających warunków polityczno-prawnych potrzebuje właściwie przygotowanych pedagogów.

Rudolf Kalin i John Berry stwierdzili, że o „prawdziwej” wielokulturowości można mówić wtedy, „gdy członkowie różnych grup kulturowych mają silne poczucie dziedzictwa kulturowego i starają się chronić i podtrzymywać kulturę swoich przodków, wpisując się trwale w ich tożsamość”²⁶. Edukacja regionalna ma służyć umacnianiu małych wspólnot, przekazywaniu w nich dziedzictwa kulturowego, nie powinna być jednak narzędziem dyskryminacji, lecz

25 J. Sacharczuk, *Rola edukacji regionalnej w pielęgnowaniu pamięci przeszłości – na przykładzie wielokulturowego Białegostoku*. „Edukacja Międzykulturowa”, nr 1/2012, s. 100.

26 R. Kalin, J. W. Berry, *Interethnic Attitudes in Canada: Ethnocentrism, Consensual Hierarchy in Reciprocity*, „Canadian Journal of Behavioural Science”, No 28, 1996, s. 253-261. Za: A. Kwiatkowska, *Społeczeństwo wielokulturowe: kontakty międzykulturowe z perspektywy psychologicznej*, [w:] *(Złudne) obietnice wielokulturowości*, red.: J. Królikowska, UW, Warszawa 2012, s. 133.

uwrażliwiać na wartości uniwersalne na bazie więzi lokalnych²⁷. Nauczyciel w społecznościach wielokulturowych musi mieć świadomość, że: „Zróżnicowanie ludzi i tworzonych przez nich kultur jest bogactwem i szansą na rozwój jednostek i społeczeństw, niestety często też bywa przyczyną konfliktów”²⁸. Zadaniem nauczyciela jest wykorzystywanie pozytywnego potencjału, jaki tkwi w społeczności wielokulturowej, zwracanie uwagi na przenikanie się kultur współcześnie i w przeszłości, niewartościowanie dziedzictwa różnych regionów i aktywna postawa wobec konfliktów na tle różnorodności kulturowej w regionie i poza nim.

BIBLIOGRAFIA

- GANCARZ, A., *Zadania szkoły i nauczycieli na terenach występowania dialektu – przykład Górnego Śląska*, „Edukacja Międzykulturowa” nr 4/2015 .
- GRZĄDZIEL, B., *Pnioki, krzoki, ptoki*. <http://gryfnie.com/kultura/pnioki-krzoki-ptoki/> (18.10.2016).
- GRZYBOWSKI, P. P., *Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy*, Impuls, Kraków 2008.
- GRZYBOWSKI, P. P., *Mistrz, błazen i ich międzykulturowa wspólnota. Śmiech na kulturowym pograniczu klasy szkolnej*, „Multicultural Studies” nr 1/2016.
- JASIŃSKI, Z., BRYZEK, M., *Rola edukacji regionalnej w podtrzymaniu tożsamości narodowej*, [w:] *Miejsce kultur etnicznych i regionalnych w jednoczącej się Europie*, red.: Z. Jasiński, T. Lewowicki, Instytut Nauk Pedagogicznych UO, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Opole 2007.
- KALIN, R., BERRY, J. W., *Interethnic Attitudes in Canada: Ethnocentrism, Consensual Hierarchy in Reciprocity*, „Canadian Journal of Behavioural Science”, No 28/1996.
- KRACIK, J., *Święty Kościół grzesznych ludzi*, Znak, Kraków 1998.
- KWIATKOWSKA, A., *Spółczesność wielokulturowa: kontakty międzykulturowe z perspektywy psychologicznej*, [w:] *(Złudne) obietnice wielokulturowości*, red.: J. Królikowska, UW, Warszawa 2012.
- KWIATKOWSKI, H., *Dzieje lokalne i regionalne w szkolnej edukacji historycznej* [w:] *Dziedzictwo kulturowe – edukacja regionalna (1). Materiały pomocnicze dla nauczycieli*, red.: G. Odoj, A. Peć, Wyd. Alex, Dzierżoniów 2000.

²⁷ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, op. cit., s. 502.

²⁸ A. Szczurek-Boruta, *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*, WEiNoE UŚ, Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 134.

- NIKITOROWICZ, J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, WAiP, Warszawa 2009.
- PETRYKOWSKI, P., *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, UMK, Toruń 2003.
- PILCH, T., *Środowisko lokalne – struktura, funkcje, przemiany*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, red.: T. Pilch, I. Lepalczyk, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Załącznik 2. do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. (poz. 803).*
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego. Załącznik 1. do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. (poz. 803).*
- SACHARCZUK, J., *Rola edukacji regionalnej w pielęgnowaniu pamięci przeszłości – na przykładzie wielokulturowego Białegostoku*, „Edukacja Międzykulturowa” nr 1/2012.
- Sic, strona internetowa miasta: <http://www.szek-sic.ro/en/> (18.10.2016).
- SOBECKI, M., *Kultura symboliczna a tożsamość. Studium tożsamości kulturowej Polaków na Grodzieńszczyźnie z perspektywy edukacji międzykulturowej*, Trans Humana, Białystok 2007.
- SZCZUREK-BORUTA, A., *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*, Toruń 2013, WEiNoE UŚ, Adam Marszałek.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425).*
- Wielki słownik języka polskiego*, http://wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=8482&id_znaczenia=0 (13.05.2016)